

Alfred Lutrzykowski

Recenzja książki dr Cezarego Tomasza Szyjko

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 213-218

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alfred LUTRZYKOWSKI

Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

RECENZJA KSIĄŻKI DR CEZAREGO TOMASZA SZYJKO

pt.: Klimat dla klimatu:

polskie samorządy terytorialne wobec priorytetów zrównoważonego rozwoju

Wydawnictwo Wyższej Szkoły im. Jańskiego, 2012

ISBN 978-83-87897-62-8

Recenzowana praca jest jednym z nielicznych w Polsce podręczników do przedmiotu bezpieczeństwo energetyczne, wykładanego w szkołach wyższych na kierunkach stosunki międzynarodowe, europeistyka i politologia. Celem głównym podręcznika jest opisanie i analiza całokształtu zjawisk, składających się na bezpieczeństwo energetyczne i ekonomiczne, z uwzględnieniem specyfiki liberalizującego się rynku UE. Natomiast celem szczegółowym jest przedstawienie zagrożeń i wyzwań, głównych obszarów niestabilności i konfliktów oraz działań podejmowanych przez władze samorządowe na rzecz umacniania bezpieczeństwa energetycznego mieszkańców. Lektura podręcznika pozwala na zapoznanie się z najważniejszymi tendencjami i ewolucją modelowania zrównoważonego rynku energii w UE.

Książka ukazuje się zaraz po czwartym Szczycie Ziemi: Konferencji Rio+20 w Rio de Janeiro. Autor słusznie koncentruje się wokół idei budowania „zielonej gospodarki” w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Praca jest przygotowana przez Autora młodej generacji, pracującego pod kierunkiem wybitnych znawców współczesnych zagadnień energetycznych w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, a wydana przez jedną z uznanych niepublicznych polskich uczelni – Wyższą Szkołę im. B. Jańskiego. Warto podkreślić, że jest to kolejna już publikacja Autora wydana we współpracy z ww. Uczelnią („Jak dodać gazu” 2012). I tym razem otrzymaliśmy kolejne dojrzałe naukowo dzieło wypełniające lukę w polskiej nauce o zrównoważonym rozwoju. Czytelnik dostaje do ręki solidną „encyklopedię” współczesnych zagadnień klimatyczno-energetycznych. Monografia zasługuje na wysoką ocenę.

W realizacji priorytetów zrównoważonego rozwoju, wiodącą rolę do odegrania mają samorządy terytorialne, władze lokalne oraz regionalni przedsiębiorcy. Dr C. Szyjko przyjmuje, że rozwój zrównoważony jest koncepcją, która wymaga aktywności na różnych poziomach organizacji, począwszy od globalnego, a skończywszy na lokalnym. Trafnie Autor uważa, że to właśnie skala lokalna, a zwłaszcza skala miasta, ze względu na funkcje miasta w sieci osadniczej i szeroki zakres oddziaływań na region bliższy i dalszy, jest najbardziej odpowiednia do realizacji tej koncepcji. Dotyczy to szczególnie miast dużych, obszarów metropolitalnych, ale także tych średnich i mniejszych. W tym kontekście Autor analizuje projekt miasta Masdar, które ma spełnić marzenie o stworzeniu zrównoważonego miasta neutralnego pod względem emisji dwutlenku węgla i napędzanego w całości energią odnawialną (rozdział 8).

Opis tak geograficznie odległego od Polski projektu, Autor uzasadnia koniecznością analizy wizji najbardziej obecnie zmaterializowanej na naszej planecie i podkreśla, że warto uczyć się od najlepszych. Słusznie, ale zrównoważony rozwój miasta nie nastąpi jednak samorzutnie. Musi być odpowiednio zaplanowany, zarówno w sferze społeczno-gospodarczej, przyrodniczej, jak i przestrzennej miasta. Wymaga zatem przyjęcia określonego modelu rozwoju zrównoważonego, takiego jak np. *smart growth*. Dr Szyjko formułuje tu pewną analogię pomiędzy współczesnym modelem *smart growth* a zakorzenionym w polskiej literaturze micie o szklanych domach, przytaczając we Wstępie fragment powieści Stefana Żeromskiego „Przedwiośnie”.

W pierwszej części książki Autor skupia się na stopniu zrównoważenia systemu polskich regionów, o którym będzie decydować nieznowelizowana legislacja, a elastyczne elementy, którymi w znaczącym stopniu można sterować na poziomie lokalnym. Można więc, i należy, odpowiednio zaplanować i realizować rozwój regionu tak, aby uczynić je bardziej zrównoważonym, i to zarówno w aspekcie społeczno-gospodarczym, jak i przestrzennym. Zdaniem Autora, kluczem do połączenia strefy społecznej z gospodarką lokalną może być koncepcja EVEN-ów (ekologicznych węzłów energetycznych) bazujących na OZE opracowana przez Wojciecha J. Kuczkowskiego. EVEN-y doskonale wpisują się w ideę zrównoważonego rozwoju i mogą w dużym stopniu przyczynić się do restrukturyzacji polskiej energetyki wysokoemisyjnej.

Z informacji przekazywanych oficjalnie do Komisji Europejskiej wynika, że w Polsce trwa największy w historii naszej energetyki boom inwestycyjny. Rozwija się budowa kolejnych linii elektroenergetycznych, a w ciągu kilku najbliższych lat ma powstać europejski jednolity rynek energetyczny, w którym ma uczestniczyć Polska. Zdaniem Autora, samorządy mają sprzymierzeńca w *Prawie energetycznym*. Zgodnie z tymi regulacjami, sporządzając dla obszaru swojego działania plany rozwoju, przedsiębiorstwa energetyczne muszą uwzględniać miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i kierunki rozwoju gminy. Mają również obowiązek przekazywania informacji samorządom co do planowanych przedsięwzięć dotyczących terenu danej gminy. Te zasady Autor omawia w świetle „Polityki energetycznej Polski do 2025 r.” Zakłada się w nim również zwiększenie kompetencji samorządów w energetyce i wzmocnienie ich pozycji wobec przedsiębiorstw energetycznych.

W rozdziale 1 pt.: „Ewolucja zadań samorządności lokalnej w Polsce” omówiona została rola polityki regionalnej UE. Autor ukazuje zagrożenia dla jej prawidłowej realizacji, jak np.: niedostatek lub błędy w jej koordynacji; brak odpowiednio przygotowanych kadr urzędników, ich odpowiedzialności itp. Może to generować występowanie różnorodnych nieprawidłowości w absorpcji i właściwym wykorzystaniu środków unijnych w różnych obszarach, w tym i ochrony środowiska. Występują też istotne różnice między zarządzaniem funduszami przedakcesyjnymi i strukturalnymi po osiągnięciu członkostwa w UE danego państwa. I to zarówno co do skali (wielkości) wyasygnowanych przez UE środków, jak i zasad, norm i kryteriów w rozliczaniu się z ich wykorzystania przez kraj – beneficjenta.

Kolejny rozdział zatytułowany: „Znaczenie energetyki odnawialnej dla rozwoju regionalnego” jest poświęcony zielonym, odnawialnym źródłom energii, które stanowią alternatywę dla tradycyjnych paliw kopalnych. Autor słusznie zauważa, że

w Polsce wykorzystanie OZE pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. Celem rozdziału jest analiza stanu obecnego oraz prognoza rozwoju energetyki niekonwencjonalnej w Polsce w świetle zobowiązań unijnych. Autor kompleksowo omawia problematykę związaną z wykorzystaniem energii słonecznej, energii wiatru, energii geotermalnej, energii wodnej i energii pochodzącej z biomasy. W 2020 roku 15% energii elektrycznej w Polsce będzie musiało być wytwarzane ze źródeł odnawialnych, ale Komisja Europejska i część krajów Wspólnoty uważają, że UE powinna iść krok dalej i zredukować emisję CO₂ o 30 proc. Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie czy propozycje KE są realne w odniesieniu do Polski?

Odpowiedź na powyższe pytanie pada w następnym trzecim rozdziale, w którym analizowany jest projekt Ustawy o OZE. Celem nowelizacji *Prawa energetycznego* powinno stać się stworzenie warunków rozwoju sektora produkującego czystą energię w Polsce. Od tego, w jakim kształcie zostanie przyjęte nowe prawo, zależy między innymi to, czy w najbliższych latach, w sektorze energetyki odnawialnej, powstaną dziesiątki tysięcy nowych miejsc pracy w regionach. Ustawowy obowiązek stałego odnawiania certyfikatów powoduje, że przyszli instalatorzy OZE wyposażeni w innowacyjną wiedzę będą niczym generałowie wielkich armii, bez przywództwa, których są one osłabione bądź zupełnie nieużyteczne.

Rozdział 4 pt.: „Odzysk energii z odpadów komunalnych na potrzeby samorządowe” to analiza nowoczesnych systemów gospodarki odpadami komunalnymi w świetle ustawodawstwa Unii Europejskiej. Autor twierdzi, że bez ich dynamicznego rozwoju trudno oczekiwać racjonalnego i wymaganego przez prawo wspólnotowe i krajowe rozwoju gospodarki odpadami komunalnymi w Polsce. Autor pokazuje przy tym, jak wiele jest różnego rodzaju uwarunkowań i co musimy jeszcze zrobić. Doświadczenia budowy i eksploatacji ponad 400 spalarni odpadów komunalnych w Europie, i ponad 900 funkcjonujących na całym świecie, wskazują jednoznacznie, że ich eksploatacja nie wiąże się z żadnym ryzykiem. Czy są u nas potrzebne, czy nie ma alternatywnych? Pytanie to jest retoryczne, a rozdział 4 to potwierdza.

Rozdział 5 poświęcony jest jeszcze bardziej kontrowersyjnej tematyce: polskiemu programowi atomowemu. W obliczu wzrastającego zapotrzebowania na energię, Polska musi podjąć strategiczne decyzje w tym zakresie. Rada Ministrów przyjęła specjalną uchwałę o rozpoczęciu prac nad Programem Polskiej Energetyki Jądrowej oraz o powołaniu Pełnomocnika Rządu ds. Polskiej Energetyki Jądrowej. Celem programu jest uruchomienie pierwszej elektrowni jądrowej już w roku 2020. Istnieje jednak jeszcze wiele problemów, które muszą zostać jak najszybciej rozwiązane, w tym na szczeblu lokalnym, gdzie wskazuje się wstępne lokalizacje. Autor jest zwolennikiem budowy polskiej bazy intelektualnej dla edukacji, szkolenia i treningu personelu instytucji nadzorujących i przyszłych instalacji jądrowych.

Lokalna współpraca, dialog i zrozumienie są również konieczne przy eksploatacji gazu łupkowego. Autor słusznie zauważa, że ewentualna eksploatacja gazu łupkowego robi furorę w polskich mediach i już zmienia krajobraz energetyczny Europy. Aktualnie, zakładając, że obecne zapotrzebowanie na gaz się utrzyma, udokumentowane złoża gazu ziemnego wystarczą na pokrycie tego zapotrzebowania przez następne kilkadziesiąt lat. Prawdą jest, że do chwili obecnej w Polsce nie odkryto jeszcze żadnego niekonwencjonalnego złoża gazu ziemnego typu *shale gas*. Jednakże jest prawdopodobne, że w przyszłości złoża

tego typu zostaną odkryte i udokumentowane, a ich eksploatacja będzie ekonomicznie opłacalna. Wówczas wykorzystanie niekonwencjonalnych złóż gazu ziemnego może odegrać istotną rolę w przemyśle naftowym i bilansie energetycznym naszego kraju. Autor zwraca uwagę na fakt, że warunkiem koniecznym do uzyskania tej informacji jest wykonanie przez przedsiębiorców posiadających koncesje zaplanowanych prac geologicznych, w tym w szczególności wielu nowych wierceń w najlepiej rokujących rejonach.

W rozdziale 7 Autor omawia perspektywiczne formy energooszczędnego transportu publicznego. Samochody są i w perspektywie najbliższych 20-30 lat bez wątplenia pozostaną najważniejszym środkiem transportu zarówno pasażerskiego, jak i towarowego. Będą to z pewnością auta zużywające mniej paliwa, z alternatywnymi napędami – hybrydowymi, elektrycznymi, gazowymi czy wykorzystującymi ogniwa wodorowe – niskoemisyjne. Część z państw europejskich osiągnie te założenia szybciej, inne wolniej. Polska zapewne należeć będzie do tej drugiej grupy. Obok braku systemowych instrumentów finansowych stymulujących zakup aut spełniających najwyższe europejskie normy emisyjne, kluczową barierą na drodze budowy w Polsce systemu zrównoważonego transportu są kwestie społeczne i psychologiczne, a także mentalne.

Przyszłość rynku motoryzacyjnego jest z pewnością związana z wykorzystaniem techniki silników elektrycznych. Z powodu coraz większych ograniczeń dotyczących emisji CO₂ oraz coraz większej niepewności rynku ropy, producenci są zmuszeni szukać alternatywnych rozwiązań motoryzacyjnych. Pojazd elektryczny, który będzie miał osiągi porównywalne z samochodem spalinowym, szczególnie dotyczące zasięgu i czasu ładowania, zapewni swojemu producentowi wielki sukces na rynku motoryzacyjnym. Autor przyznaje, że wiele lat upłynie nim nastąpi wyraźna wymiana pojazdów konwencjonalnych na hybrydowe i elektryczne. Zatem przez lata będzie istniała potrzeba utrzymania infrastruktury umożliwiającej pobieranie zarówno paliwa tradycyjnego, jak i elektrycznego – z punktów ładowania. Ale polskie samorzady już dzisiaj muszą przysmyrzać się do stworzenia odpowiedniej infrastruktury, aby ładowanie akumulatorów było jak najłatwiejsze.

Zarządzanie energetyką zrównoważoną w obiektach samorządowych jest kluczowym tematem Rozdziału 9. Obiekty sportowe oddane na Euro 2012 są najnowszym i najlepszym przykładem nowoczesnego zastosowania współczesnych modeli zarządzania energią. Podczas budowy polskich stadionów wprowadzono m.in. system umożliwiający gromadzenie wody deszczowej w specjalnych zbiornikach i wykorzystywanie jej do nawadniania murawy oraz spłukiwania toalet. Zastosowane rozwiązania umożliwiają operatorom każdego ze stadionów ubieganie się o certyfikat EMAS. Kolejny Rozdział Autor poświęcił omówieniu wybranych sposobów efektywnego finansowania inwestycji energetycznych w polskich gminach. Krajowy Program Inwestycyjny, porównywany jest z Planem Marshalla, ze względu na skalę potrzebnych inwestycji, którą dr Szyjko szacuje na 200 mld zł do 2020 roku. Analiza przedinwestycyjna stanowi integralną część procesu inwestycyjnego. Inwestorzy coraz częściej korzystają np. z procedury *Vendor due diligence*, która ma za zadanie zidentyfikowanie ewentualnych problemów oraz zapewnia stronie sprzedającej najbardziej efektywne wyjście z inwestycji.

Autor przypomina również o znaczeniu informatyki w skutecznym zarządzaniu w gospodarce energetycznej. Tym zagadnieniom poświęcony jest Rozdział 11. Zdaniem dr Szyjko jesteśmy świadkami bezprecedensowego przejścia do ery postkomputerowej. Sektor nowych technologii informatycznych jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się sektorów gospodarki światowej. Stale powstają innowacyjne rozwiązania technologiczne oraz oparte na nich usługi komercyjne. W ostatnim czasie coraz popularniejsze stają się usługi oparte o tzw. „chmury komputerowe”. W świecie biznesu, w którym pionierzy uzyskują znaczącą przewagę nad naśladowcami, a systemy informatyczne odgrywają ważną rolę przy podejmowaniu każdej decyzji, szybkość reakcji i sprawność systemu informatycznego umożliwia uzyskanie przewagi konkurencyjnej. Wiele działów informatycznych działa zbyt wolno, aby nadążać za zmianami, ponieważ ich systemy informatyczne są zbyt rozbudowane, aby sprawnie nimi zarządzać, i zbyt złożone, aby łatwo adaptować je do zmieniających się warunków.

Dr Szyjko jest orędownikiem prorozwojowych nowych źródeł energii i ekoinnowacji w działalności polskich samorządów, co udowadnia w Rozdziale 12. Opisano tutaj nowe źródło energii odnawialnej, bazujące na procesie osmozy, które bazuje na różnicy ciśnień między wodą słodką a słoną. Autor ocenia, że ulokowanie wykorzystujących to zjawisko elektrowni przy ujściach rzek do mórz i oceanów dać może rocznie 1,7 tys. terawatogodzin energii. Uwadze Autora nie umknęły niedawno odkryte bakterie geobakter, które dzięki swemu specyficznemu metabolizmowi, potrafią produkować energię z błota i ścieków, w których żyją. O mikrobach tych bywało już głośno – choćby dlatego, że mają one niezwykłą zdolność likwidowania zanieczyszczeń środowiska. Wielkie nadzieje wiążą więc z nimi ekolodzy. Teraz, kiedy okazało się, że geobaktery potrafią wytwarzać cieniutkie przewody elektryczne, do grona miłośników tych mikroorganizmów dołączają nanotechnolodzy i przedstawiciele przemysłu elektronicznego.

Autor koncentruje uwagę Czytelnika wokół trendów światowych. W ciągu ostatnich kilku lat wielkość powierzchni użytkowej, która jest chłodzona i/lub klimatyzowana, wzrosła kilkakrotnie. Obecnie wzrastające zapotrzebowanie na „chłód” w budynkach, pokrywane jest głównie za pomocą konwencjonalnych chłodziarek sprężarkowych. Wzrost ten spotęguje obecnie występujące problemy związane z zaspokajaniem potrzeb energetycznych, jak: szczyty zapotrzebowania w lecie, zwiększone uzależnienie od importu energii oraz zwiększona emisja CO₂ i problemy związane z czynnikami chłodniczymi. W celu zniwelowania tego trendu, naturalne są działania zmierzające do ograniczenia lub nawet całkowitego uniknięcia zapotrzebowania na energię do wytwarzania chłodu w budynkach na poziomie projektowym i wykonawczym.

Na koniec Autor porusza jeszcze jeden „modny” temat biogazu, który ma szansę stać się hitem energetycznej niezależności samorządów. W Rozdziale 13 biogaz opisany jest jako produkt fermentacji anaerobowej związków pochodzenia organicznego. Głównym składnikiem biogazu jest metan. Zajmuje on drugie miejsce wśród gazów powodujących efekt cieplarniany wskutek wzrastającego stężenia w atmosferze. Metan jest najprostszym węglowodorem nasyconym. Jest bezbarwnym gazem, bez zapachu, pali się niebieskim płomieniem. W rozdziale tym opisano najnowocześniejsze modele mikroinstalacji oraz wskazano na najbardziej efektywny system wsparcia dla lokalnych producentów.

Recenzowana książka jest interesującym głosem w trwającej dyskusji na temat globalnych tendencji rozwoju rynku energii. Analiza najistotniejszych zjawisk jest przedstawiona na tle najnowszych inicjatyw podejmowanych przez Unię Europejską. Istotnym atutem podręcznika jest kompleksowe zaznajomienie Czytelnika z uwarunkowaniami, koncepcjami, praktycznymi działaniami, głównymi etapami i kierunkami rozwoju rynku czystej zrównoważonej energii. Praca jest udaną syntezą tak dziś ważnego dla ekonomicznych stosunków regionalnych i lokalnych zagadnienia związanego ze zrównoważonym rozwojem.

Książka jest bardzo pożyteczna i za jej napisanie należy się Autorowi uznanie. Podkreślić też należy, iż zebrał On olbrzymią ilość danych i interesujących grafik o wysokich wartościach poznawczych. Wartość dydaktyczną podręcznika podnoszą interdyscyplinarne ćwiczenia dla studentów, które mobilizują do podsumowania zaprezentowanej wiedzy i stymulują do kreatywnych inicjatyw akademickich. Jestem przekonany, że publikacja będzie bardzo przydatna dla badaczy stosunków międzynarodowych, a przede wszystkim dla potrzeb dydaktyki akademickiej, szczególnie dla studentów kierunków: stosunki międzynarodowe, europeistyka, dziennikarstwo, politologia, ekonomia. Po pracę tę powinni również sięgnąć praktycy: pracownicy i menedżerowie administracji publicznej, działacze samorządowi, jak też mieszkańcy polskich miast i gmin, którzy mają świadomość znaczenia zrównoważonego rozwoju kraju i ich małej ojczyzny. Książkę warto też upowszechnić ze względu na istotną potrzebę podnoszenia świadomości tych problemów w jak najszerszych kręgach i środowiskach społecznych.